

УДК 65.012.3:330.341(477)

С. І. ГРЕЧАНА,
*доцент, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень НАН України,*
Н. В. ШВЕЦЬ,
*доцент, кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств
Технологічного інституту
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(Сєверодонецьк)*

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЗОВНІШНІЙ ФАКТОР САМООРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто вплив системи оподаткування на самоорганізацію підприємств з позицій можливого позитивного та негативного характеру цього процесу. Виокремлено риси системи оподаткування та виконано її аналіз, визначено результати такого впливу на самоорганізацію підприємств.

Ключові слова: підприємство, самоорганізація, фактор, зовнішнє середовище, система оподаткування, податкова реформа, адміністрування податків, податкові виплати, податковий тиск.

—————
S. I. GRECHANA,
*Assoc. Professor, Cand. of Econ. Sci.,
Senior Sci. Researcher,
Lugansk branch, Institute of Economic-Legal Studies of the NAS of Ukraine,*
N. V. SHVETS',
*Assoc. Professor, Cand. of Econ. Sci.,
Chair of Enterprises' Economy,
Technological Institute,
V. Dal' East-Ukrainian National University
(Severodonets'k)*

THE TAX SYSTEM AS AN EXTERNAL FACTOR OF ENTERPRISES' SELF-ORGANIZATION

The influence of a tax system on enterprises' self-organization is considered from the position of a possible positive and negative character of this process. Some features of a tax system are proposed. On this basis, Ukraine's tax system is analyzed, and the results of its influence on enterprises' self-organization are determined.

Keywords: enterprise, self-organization, factor, external environment, tax system, fiscal reform, tax administration, taxation payments, fiscal pressure.

Гречана Світлана Іванівна (Grechana Svitlana Ivanivna) — e-mail: svigrech@gmail.com;
Швець Наталія Вячеславівна (Shvets' Nataliya Vyacheslavivna) — e-mail: shvetsnnn@rambler.ru.

Подолання фінансової кризи в Україні та входження її економіки у фазу довгоочікуваного економічного зростання є можливими за умови створення державою сприятливого зовнішнього середовища для стимулювання діяльності та розвитку господарюючих суб'єктів. Одним з найважливіших факторів цього середовища є система оподаткування, яка включає сукупність податків, обов'язкових платежів, які сплачуються до бюджетів і державних цільових фондів у встановленому Податковим кодексом порядку, а також права, обов'язки і відповідальність платників податків. Сьогодні актуальним питанням є необхідність прогресивних змін у загальній системі оподаткування України, чому присвячено багато праць вітчизняних фахівців. Н.А. Вахновська [1], В.П. Вишневський [2], Т.І. Єфименко [3], Ю.Б. Іванов [4], Т.В. Калінеску [5], Л.Г. Олейнікова [6], С.І. Юрій [7], Ф.О. Ярошенко [8] та інші вказують на наявність у національній податковій системі значної кількості недоліків (великого податкового тягара, численних податкових пільг, непрозорості податкового регулювання, високих витрат з адміністрування податків, низької податкової свідомості платників тощо) і пропонують шляхи їх подолання. При цьому провідні фахівці з питань оподаткування зазначають, що сталий розвиток економіки України можливий при домінуванні стимулюючої, а не фіскальної функції оподаткування. На нашу думку, удосконалення у даному напрямі існуючої системи оподаткування повинно бути орієнтовано на інтенсифікацію процесів самоорганізації підприємств з конструктивно-позитивним проявом.

Окремі аспекти самоорганізації в різні часи розглядали відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як Г.В. Бакурова, В.С. Білоус, Л.Д. Бевзенко, Р.Д. Григорян, Т.В. Калінеску, Л.Г. Мельник, І.Р. Пригожин, К.І. Сімаков, А.С. Філіпенко, Є.І. Ходаківський, Д.К. Чистілін, Й.А. Шумпетер та інші. Аналіз останніх досліджень і публікацій [9; 10; 11; 12; 13; 14] показав наявність у економістів наукового інтересу до питань самоорганізації підприємств і довів, що цей напрям має великий дослідницький потенціал і перспективи розвитку, але залишаються маловивченими фактори, які приводять до самоорганізації підприємств.

У розглянутих працях використовується традиційний підхід до групування факторів самоорганізації – поділ на внутрішні та зовнішні. При цьому більшість учених [9; 11; 13; 14] підкреслюють важливість зовнішніх факторів, тому що вважають їх головними причинами самоорганізації підприємств, яка є реакцією на вплив саме зовнішнього середовища. У свою чергу, Я.М. Кашуба вважає, що основним суб'єктом, який запускає процеси самоорганізації в системі розвитку підприємництва завдяки зміні параметрів середовища, є держава [13].

З урахуванням незаперечної значущості для самоорганізації підприємства зовнішнього середовища та роль у ньому держави, яка впливає через систему оподаткування, було визначено основну **мету статті** – проаналізувати в сучасних умовах вплив системи оподаткування на самоорганізацію підприємств. У цьому зв'язку визначимо деякі концептуальні питання.

До сьогодні вчені-економісти по-різному тлумачать поняття “самоорганізація підприємства”, їхні думки також відрізняються і в питанні характеру цього процесу. Систематизація розглянутих наукових праць [9; 10; 11; 12; 13; 14] дозволила сформулювати узагальнене визначення сутності самоорганізації підприємства. Це процес удосконалення його діяльності на основі впорядкування структури, перебудови існуючих і утворення нових внутрішніх і зовнішніх зв'язків, пошук нових організаційних форм для ефективнішого використання обмежених

ресурсів. З цього визначення випливає, що самоорганізація — тільки позитивний процес, який переводить систему в якісно новий стан. Проте має право на існування й інша точка зору, згідно з якою самоорганізація може мати негативні прояви. Існування негативних проявів самоорганізації підприємств допускають у своїх працях і деякі вчені. Так, А.М. Смолкін [15, с. 30] висловив думку, що дестабілізуючий вплив на соціально-економічну систему будь-якого фактора може призводити до створення в ній або нею недоцільних зв'язків. В.М. Марченко робить висновок, що "...кожна система виступає як самоорганізована, здатна ліквідувати невідповідності шляхом використання їх переваг або пристосування до них. При цьому в результаті самоорганізації системи змінюються її поведінка та взаємозв'язки" [9, с.198].

Грунтуючись на висновках досліджень причин виникнення процесу самоорганізації в різнорівневих системах, його форм та результатів, було визначено авторську думку про причинно-наслідковий зв'язок між характеристиками системи оподаткування і результатами самоорганізації на рівні підприємства (рис. 1). Вплив системи оподаткування на самоорганізацію підприємств запропоновано оцінювати за певними показниками (див. рис. 1). Цей вплив може мати як позитивні, так і негативні прояви, що повністю відповідає уявленню макроекономічної теорії про роль держави в економічній системі. Залежно від прояву кожної риси визначається її загальний вплив на підприємство, що підштовхує його або до позитивної, або до негативної самоорганізації.

Принциповою авторською позицією є думка, що система оподаткування може дестабілізуюче впливати на підприємство, створюючи умови для несприятливого розвитку процесів самоорганізації, внаслідок чого зникають стимули для підвищення ефективності діяльності та утворюються нові структури і зв'язки, які формують тіньову економіку. Прикладом слугують офшорні компанії, які вважаються важливим інструментом для мінімізації податків в Україні та функціонування різноманітних злочинних схем щодо ухилення від виконання підприємствами зобов'язань зі сплати ПДВ. У рамках зазначеного концептуального підходу було проаналізовано чинну в Україні систему оподаткування та її вплив на самоорганізацію підприємства за визначеними її характеристиками.

Стабільність податкового законодавства. Податкова система, яка характеризується як стабільна, має діяти протягом декількох років аж до нової податкової реформи. За таких умов будь-який платник податків пристосовується до впливу податкових підойм та розробляє найбільш ефективну податкову політику, а держава, особливо її фіскальні органи, створює чіткі інструменти обліку та контролю, завдяки чому досягає необхідного порозуміння з платниками податків. Зміни в системі оподаткування призводять до втрати сформованої рівноваги, незалежно від того, на що вони спрямовані. Наприклад, модифікація у визначенні звітних періодів створює перешкоди розвитку через необхідність коригування фінансових планів. Підвищення ставок чи введення нових податків зумовлюють податкові правопорушення, чим підривається довіра до держави, яка, у свою чергу, недоотримує суми від податкових платежів і втрачає контроль. Зміни у бік зниження навантаження, хоч і вважаються позитивними завдяки можливості економії на податках, все одно потребують коригування фінансових планів і податкової політики підприємства, що знову створює певні незручності та невпевненість.

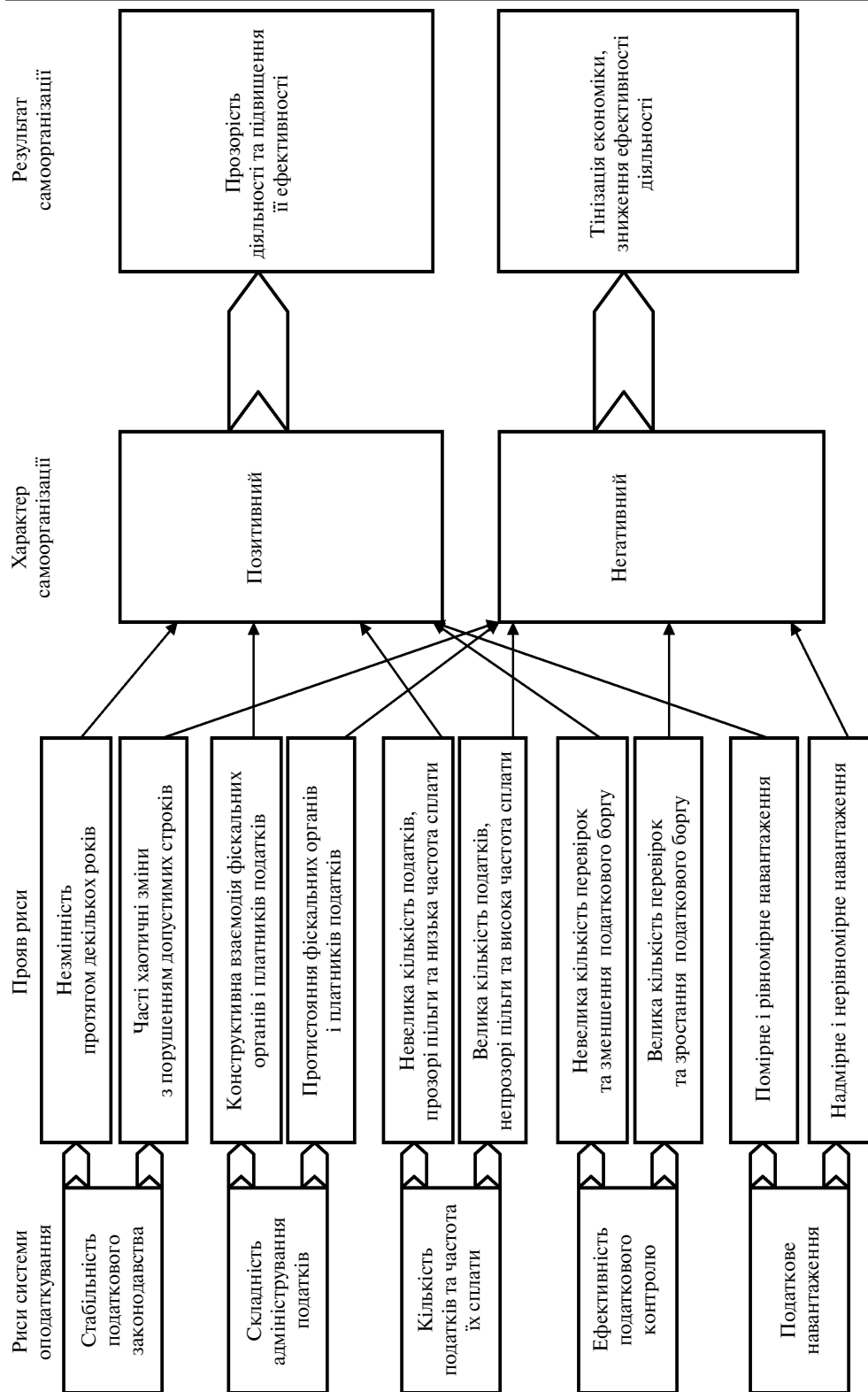

Рис. 1. Результати впливу системи оподаткування на самоорганізацію підприємства

В Україні система оподаткування від самого початку її створення не вирізнялася стабільністю. Попри декларування відповідного принципу, зміни до законодавства вносилися хаотично та з порушенням допустимих термінів, іноді і заднім

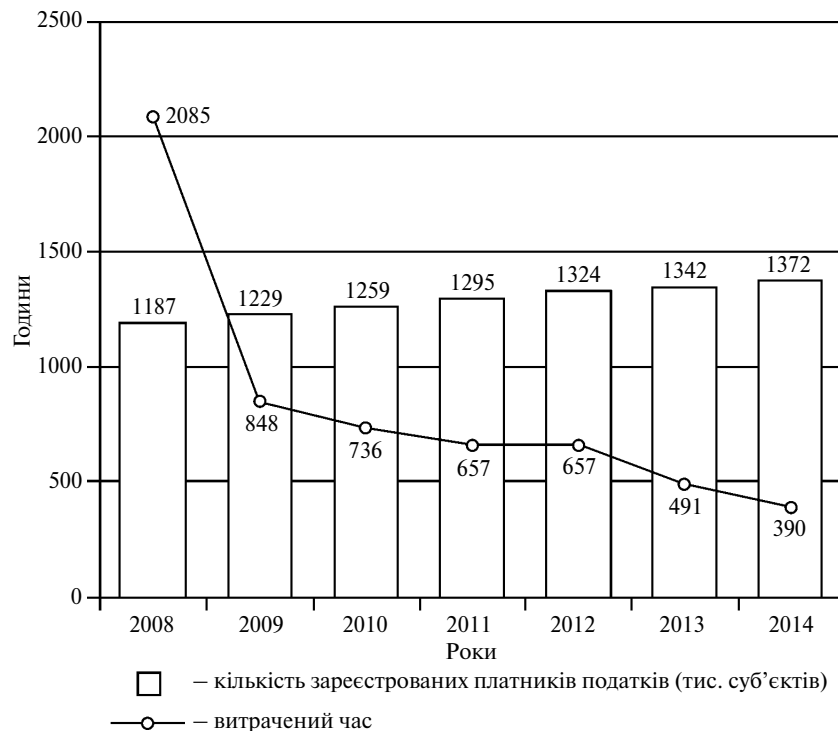
числом. З прийняттям Податкового кодексу ситуація кардинально не змінилася, хоча введення в дію податкових змін перестало здійснюватися за допомогою тільки бюджетного законодавства. У ст. 30 задекларовано принцип стабільності, який визначає, що "зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року" *. Проте, незважаючи на це, тільки за 2014 р. до Податкового кодексу України зміни вносилися 20 разів, а з моменту його прийняття – майже 70. За таких умов підприємствам досить складно планувати свою діяльність не тільки на далеку перспективу, але й на наступний рік, укладати довгострокові угоди з постачальниками і споживачами, оскільки їх виконання може опинитися поза межами законного оподаткування через внесення змін. Водночас в умовах нестабільності не покращується і без того несприятливий інвестиційний клімат, що взагалі не сприяє процесам самоорганізації.

Складність адміністрування податків. Дана ознака характеризує здатність держави організувати і підтримувати в робочому стані систему оподаткування в країні за допомогою функціонування особливого механізму виконання законодавчо регламентованих процедур [16, с. 197]. Саме поняття "адміністрування податків" не визначено в законодавстві України, а вітчизняні вчені не мають єдиного погляду на його сутність і складові [17, с. 5–6], що вже дозволяє оцінити його як складне. З урахуванням цієї проблеми і з огляду на предмет даного дослідження, під ним достатньо розуміти, від чого залежать правильність і своєчасність сплати податків, а саме стан організації відносин між платниками податків та фіскальними органами, який переважна більшість учених вважає визначальним елементом податкового адміністрування. На перебіг цього процесу, а також на відносини "платник податків – фіскальні органи" впливають час, умови та якість виконання необхідних адміністративних процедур. Найбільш довготривалими та громіздкими є процедури реєстрації платника податків та подання податкової звітності (включаючи її складання), хоча в деяких випадках отримання податкових роз'яснень чи вирішення суперечностей за платежами займають набагато більше часу.

Податкова система країни є відображенням не тільки внутрішньої та зовнішньої політики держави, але й рівня розвитку національної економіки і соціальної сфери. Саме тому взаємовідносини "платник податків – фіскальні органи" в Україні від самого початку вирізнялися складністю регламентування та регулювання, слабкими взаєморозумінням та конструктивною взаємодією, низьким рівнем відповідальності, мотивації та кваліфікації з обох боків тощо. В.А. Ільшченко взагалі вважає, що "система адміністрування податків в Україні побудована на протистоянні держави і платників податків. При цьому як держава не готова поступатися своїми інтересами, так і платники податків не бажають рахуватися з інтересами держави" [18].

Для оцінки стану адміністрування податків можна використати набір специфічних показників, які свідчать, що за останні роки в країні було зроблено багато вдалих кроків, які сприяли налагодженню взаємовідносин у системі "платник податків – фіскальні органи" (рис. 2).

* Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Рис. 2. Динаміка часу, витраченого платниками податків на складання і подання звітності та сплату податків

Так, було скорочено час, витрачений платниками податків на підготовку та подання звітності, а також сплату основних податків, хоча ми так і не змогли досягти рівня середньосвітового часу у 277 годин. В Україні спостерігається зростання кількості зареєстрованих суб'єктів господарювання, які, відповідно, є платниками податків. Однак така тенденція не веде до збільшення завантаженості працівників фіскальних органів, а отже, до підвищення втрат часу платниками податків. Причому відбувається це не за рахунок зростання чисельності обслуговуючого персоналу, а шляхом поліпшення якості та швидкості його роботи: навчання та встановлення нового обладнання, створення центрів обслуговування платників податків і персональних електронних кабінетів, спрощення та формалізації електронного податкового документообороту, удосконалення системи обліку тощо. Таке поліпшення в адмініструванні податків полегшує підприємствам процес офіційного спілкування в рамках “платник податків – фіскальні органи”, роблячи його передбачуваним, і заохочує до самоорганізації. І хоча в Україні ще не досягнуто показників, рекомендованих Міжнародною фінансовою корпорацією, за якими на процедуру сплати (перерахування) податків до бюджету має йти в середньому 13 годин на рік на один податок і стільки ж на підготовку податкової звітності, але ситуація поліпшилася за рахунок скорочення кількості таких сплат.

Кількість податків і частота їх сплати можуть свідчити про рівень розвитку економіки. Зазвичай значна кількість податків притаманна країнам з низьким ВВП. У більшості випадків це компенсація втрати податкових надходжень через наявність істотного тіньового сектору та чималу кількість непрозорих пільг.

Україна до прийняття Податкового кодексу мала 42 податки та збори, що було одним з найвищих показників у світі та продукувало негативні наслідки: дороге

адміністрування, складність оцінки впливу на економіку та створення сприятливого ґрунту для корупції. Тепер національна податкова система України складається з 22 податків і зборів, що також забагато порівняно з іншими країнами. Так, в Європі сплачуються в середньому 7–8 податків: в Норвегії і Швеції – по 4, у Грузії – 6, у Німеччині та Нідерландах – по 9, у Польщі – 12, в Естонії – 16, Росії – 28. Однак на здатність підприємств до самоорганізації впливає не тільки кількість податків, але й частота їх сплати до бюджету, що збільшує їх сукупну масу пропорційно періодичності. Тому в рейтингах економік та оцінках експертів для порівняння використовується саме цей показник. У 2014 р. кількість сплачуваних податків у світі становила в середньому 27 на рік, з яких 3 – виплати з прибутку компаній, 10 – відрахування з фонду оплати праці та соціальні внески, 13 – податки на споживання та інші збори. Найбільше стягнутих податків в Африці (36), найменше – у Північній Америці (8). Позицію України за цією характеристикою податкової системи наведено на рисунку 3.

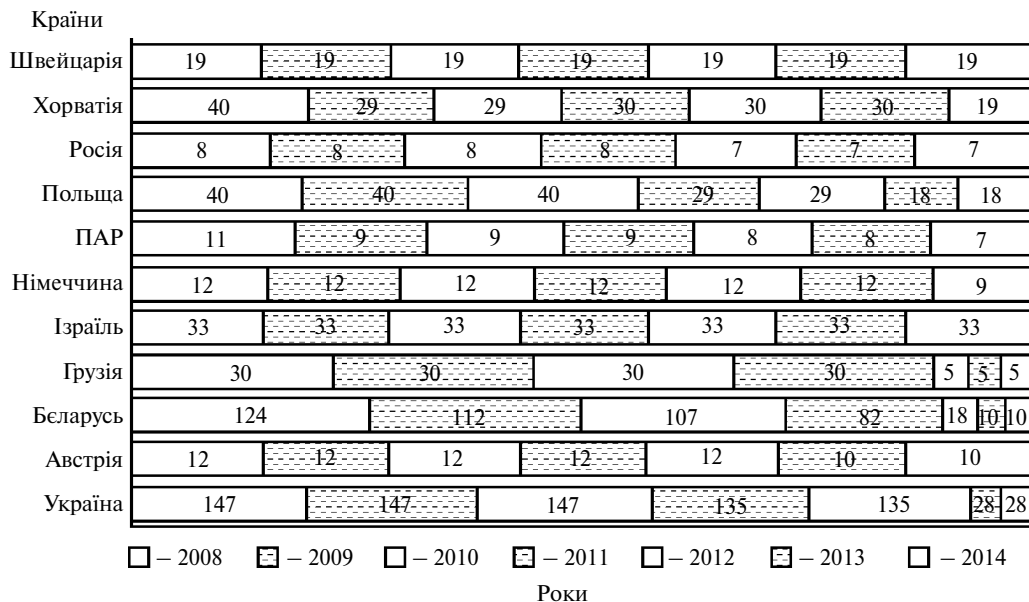

Рис. 3. Кількість податкових виплат за рік у деяких країнах світу

Показник податкових виплат відображає загальну кількість сплачених стандартною компанією за рік податків і відрахувань (податки на джерела доходу, такі як податок з продажів, податок на додану вартість та податки на робочу силу, які сплачуються самими співробітниками). Отже, на діаграмі представлено не всі, а тільки основні податки, які не включають у звіти про прибутки і збитки підприємств, але які збільшують адміністративний тягар, пов'язаний з дотриманням вимог податкової системи. З наведеної інформації видно, що Україна зробила значні кроки щодо зменшення кількості платежів, піднявшись з передостаннього місця у світовому рейтингу та наблизившись до середньоєвропейських показників (21 виплата). Це дає надію вітчизняним підприємствам на ще більше скорочення податкових виплат.

Надмірний контроль з боку фіскальних органів заважає підприємствам працювати і планувати свій розвиток. *Податковий контроль* – це система заходів, які вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання по-

даткового законодавства. Це невід’ємний елемент державного управління, через який проявляється контрольна функція податків і від стану якого залежить ефективність усієї податкової системи країни. Діяльність органів, які здійснюють податковий контроль, безпосередньо впливає на рівень доходів бюджету, проте може не тільки заважати бізнесу нормально працювати, але за неправильної її організації чи недостатньої врегульованості – і дестабілізувати його роботу.

Податковий кодекс України визначає такі основні способи ведення податкового контролю, як облік платників податків, податкові перевірки та інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів. Можна посперечатися з приводу правомірності віднесення названого інформаційно-аналітичного забезпечення до способів контролю та вважати його інструментом забезпечення контролю, але воно не впливає на оцінку стану податкового контролю в країні. Для оцінки його ефективності можуть бути використані різні показники, наприклад: темпи зростання кількості платників податків, що обліковуються в органах ДПС, рівень обліку податкоспроможних платників, рівень результативності податкового контролю [19, с. 334], рівень зібраних податкових платежів, рівень податкового боргу [20, с. 11] тощо. Але з огляду на предмет дослідження, на наш погляд, доцільніше проаналізувати ті з них, які показують стан точок дотику у взаємовідносинах “платник податків – фіскальні органи”, а це кількість перевірок та рівень їх зниження, сума податкового боргу та її динаміка, а також рівень недоотриманих унаслідок тіншових схем податків.

За підрахунками консалтингової компанії “Boston Consulting Group”, українські підприємства щороку недоплачують у бюджет 25 млрд. дол. Відношення податкових втрат до ВВП досягає 20%, і за цим показником Україна належить до лідерів. Майже 20% прибутку приховуються від сплати податків; тільки формалізовані обсяги податкових пільг перевищують 50 млрд. грн. [21]. За іншими показниками можна відзначити деякі позитивні зрушення: кількість податкових перевірок щороку знижується – з 227,89 тис. у 2012 р. до 196,98 тис. у 2013 р., натомість їх ефективність підвищується. Так, у 2012 р. було донараховано 4,5 млрд. грн. податків і зборів, а у 2013 р. – вже 7,2 млрд. грн. За I півріччя 2014 р. було проведено майже 18 тис. перевірок, за результатами яких донараховано 6,4 млрд. грн. *. Проблемними залишаються планування перевірок, порушення порядку їх проведення, а також зниження питомої ваги платників податків у загальній масі зареєстрованих (з 87,6% у 2010 р. до 80% у 2012 р.). Проте найбільше українські підприємства потерпають від негативного впливу на їх діяльність сукупного *податкового навантаження*. “Надмірне і нерівномірне податкове навантаження в країні призводить до зниження економічної активності та її тінізації, ... його зниження може забезпечити активізацію інвестиційної діяльності суб’єктів господарювання і підвищення ділової активності, що сприятиме зростанню обсягів податкових надходжень до бюджетів” [22, с. 254].

Існує декілька методів розрахунку розміру податкового навантаження: через визначення податкових коефіцієнтів, номінальних податкових ставок або з використанням середніх ефективних податкових ставок. Так, останній метод використовують в оцінюванні експерти Світового банку при побудові рейтингу Doing Business. Ефективна податкова ставка в Україні є однією з найвищих у світі, незважаючи на

* Контрольно-перевірочна робота. Показники діяльності Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/>.

те, що від початку податкової реформи вона знижувалася з 55,5% у 2010 р. до 52,9% у 2014 р. Проте дана методика має істотний недолік — вона не враховує всіх податків, хоча враховує умови їх сплати. Отже, метод податкових коефіцієнтів є більш об'єктивним (табл.).

Показники податкового навантаження в Україні у 2009–2013 рр. *

Показники	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження до Зведеного бюджету (млрд. грн.).....	208,07	234,45	334,69	387,73	376,58
ВВП (млрд. грн.).....	913,30	1120,60	1349,20	1459,10	1505,50
Бюджетне податкове навантаження (%).....	22,78	20,92	24,81	26,57	25,01
Власні доходи Пенсійного фонду (млрд. грн.).....	103,10	119,30	139,20	166,86	157,98
Позабюджетне податкове навантаження (%).....	11,29	10,65	10,32	11,44	10,49
Загальне податкове навантаження (%).....	34,07	31,57	35,12	38,01	35,51

* Складено авторами за даними Державної фіскальної служби та Міністерства фінансів України.

За даними розрахунків, у результаті податкової реформи в Україні податковий тиск на суб'єктів господарювання не тільки не зменшився, а й значно зріс, оскільки найнижче значення припало на рік перед прийняттям Податкового кодексу. Існуючі тенденції, які є протилежними динаміці ефективної податкової ставки, свідчать про послаблення розрахованого за методом Світового банку податкового тиску тільки за рахунок поліпшення адміністрування податків, що підтверджує наші оцінки, зроблені раніше. Таким чином, існує податкове навантаження, яке б мало зменшуватися з метою стимулювання розвитку економіки, а не зростати, так само не спонукає сучасні підприємства до позитивної самоорганізації, незважаючи на деякі позитивні зрушення.

Протягом останніх років платники податків України не відзначаються належною платіжною дисципліною, що призвело до виникнення істотних обсягів податкового боргу. Значну *податкову заборгованість* суб'єктів господарювання зумовлено відсутністю ефективних механізмів, які забезпечують відповідальність за виконання своїх фінансових зобов'язань, а також зневажливим ставленням у суспільній свідомості до податкових зобов'язань, яке посилюється через існування *бюджетної заборгованості* держави з відшкодування ПДВ. Крім того, в Україні відсутня ефективна система адміністрування податкового боргу, яка б запобігала виникненню нових боргів. Тому за наявності щорічних списувань безнадійної податкової заборгованості динаміка податкового боргу є стрибкоподібною, з тенденцією до зростання. Так, у 2009 р. сума заборгованості платників податків дорівнювала 12,2 млрд. грн., у 2010 р. — 16,7 млрд. грн., у 2011 р. — 9,1 млрд. грн., у 2012 р. — 10,1 млрд. грн., у 2013 р. — 14,4 млрд. грн. При цьому сума боргу кожного платника податків зростає, оскільки частка боржників поступово знижується: у 2011 р. їх питома вага становила 79,9%, а у 2013 р. — тільки 34%.

На відміну від усіх попередніх ознак, наявність податкового боргу не справляє дестимулюючого впливу на підприємства як на окремо взяті суб'єкти економічних відносин, але вимагає від держави застосовувати жорсткіші заходи щодо його мобілізації, що обмежує свободу розвитку.

Висновки

1. Самоорганізація підприємства може мати не тільки позитивний, але й негативний характер. Дослідження останнього є не менш значущим, тому що дозволяє

зрозуміти природу цього процесу і, відповідно, планувати адекватні заходи щодо запобігання його виникненню.

2. Найяскравіше негативний характер самоорганізації проявляється під впливом недоліків системи оподаткування, які ставлять підприємства в умови самовиживання, змушуючи їх змінювати поведінку, створювати нові зв'язки та структури, наслідком чого є тінізація економіки. Серед найбільш характерних з них назвемо нестабільність податкового законодавства, складне адміністрування податків, значну кількість податків та частоту їх сплати, невиправдане податкове навантаження, а також неефективно організований та здійснюваний податковий контроль.

3. Визначений причинно-наслідковий зв'язок між виокремленими характеристиками системи оподаткування та результатами самоорганізації на рівні підприємства є підґрунтям для вивчення практики функціонування економіки України з метою виявлення стимулюючих і дестимулюючих елементів податкової системи. До першої категорії належать позитивна динаміка змін щодо доступу підприємств до ведення бізнесу та скорочення кількості податків. Посилення фіскального тиску та дестабілізація податкового законодавства майже нівелювали дію податкового стимулювання, що призвело до зупинки розвитку позитивної самоорганізації підприємств та зростання тінізації економіки.

4. “Одужання” економіки країни вимагає продовження започаткованої податкової реформи, яка має бути спрямована не тільки на фіскальне наповнення, але й на створення умов для розвитку підприємств на основі їх позитивної самоорганізації. Поступове зниження податкового навантаження на основі адаптованого міжнародного досвіду з одночасною модернізацією податкового адміністрування в бік електронного та переорієнтацією системи контролю на витрати і доходи з розширенням його сфери є першочерговим кроком у цьому напрямі.

Список використаної літератури

1. *Вахновська Н.А.* Податковий кодекс в контексті реформування податкової системи України // Економічний форум. – 2011. – № 1. – С. 23–28.
2. *Вишневецький В.П.* Оподаткування в емерджентній економіці: теоретичні засади і напрями політики : моногр. – Донецьк : Ін-т екон. пром-сті НАН України, 2012. – 128 с.
3. *Єфименко Т.І.* Актуальні питання сучасних стратегій реформування податкових систем // Фінанси України. – 2013. – № 3. – С. 7–26.
4. *Іванов Ю.Б., Тищенко О.М., Давискіба К.В.* та ін. Регулятивний потенціал податкової системи України : моногр. ; [за ред. Ю.Б. Іванова]. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 336 с.
5. *Калінеску Т.В.* Оптимістичне оподаткування // Часопис економічних реформ. – 2011. – № 2. – С. 41–46.
6. *Олейнікова Л.Г.* Вплив політики в сфері оподаткування на стан державних фінансів / Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. пр. – Житомир. – 2011. – Вип. 1 (19). – С. 254–262.
7. *Юрій С., Крисоватий А., Кошук Т.* Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : моногр. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 292 с.
8. *Ярошенко Ф.О.* Реформування податкової системи України в контексті прийняття Податкового кодексу // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 3–21.

9. *Марченко В.М.* Зовнішні фактори самоорганізації молочної галузі промисловості / Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. пр. — К. : НАУ, 2010. — Вип. 27. — С. 189–199.
10. *Марченко В.М.* Методологія самоорганізації злиття та поглинання і досягнення синергетичного ефекту в корпораціях молочної промисловості : автореф. дис. ... д. екон. наук. — К. : Нац. ун-т харч. технологій, 2011. — 43 с.
11. *Ліхоносова Г.С.* Концепція самоорганізації підприємства // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — Т. 1. — № 4. — С. 68–73.
12. *Ліхоносова Г.С.* Моделювання поведінки підприємства в процесі самоорганізації // Економічний вісник Донбасу. — 2011. — № 1 (23). — С. 197–202.
13. *Кашуба Я.М.* Види та форми самоорганізації підприємництва в економіці знань / Сучасні проблеми економіки і менеджменту : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 10–12 листопада 2011 р. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. — С. 541–542.
14. *Зайцева О.І.* Вибір гнучких стратегічних методів управління підприємствами на основі використання їх здібностей до самоорганізації // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. — 2014. — № 1. — С. 206–215 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknutd_2014_1_32.pdf.
15. *Смолкин А.М.* Менеджмент: основы организации : учеб. — М. : ИНФРА-М, 1999. — 248 с.
16. *Проскура К.П., Капустян О.М.* Методологічні засади податкового адміністрування // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 10 (136). — С. 195–202.
17. *Калінеску Т.В., Корецька-Гармаш В.О., Демидович В.В.* Адміністрування податків : навч. посіб. — К. : Центр учб. л-ри, 2013. — 289 с.
18. *Льяшено В.А.* Удосконалення системи адміністрування податкових платежів до державного бюджету / Ефективна економіка. — Дніпропетровськ, 2013. — Вип. 4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1953>.
19. *Проскура К.П.* Комплексне оцінювання ефективності податкового адміністрування в Україні / Економічний аналіз : зб. наук. пр. — Тернопіль : ВПЦ ТНЕУ "Економічна думка", 2013. — Т. 14. — № 1. — С. 330–340.
20. *Жигаленко О.В.* Ефективність податкового контролю в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук. — К., 2009. — 20 с.
21. *Гайдучий П.* Податкова реформа – виклик для України // Дзеркало тижня. Україна. — 2014. — № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/podatкова-reforma-viklik-dlya-ukrayini-.html>.
22. *Коновалова О.В., Лохвицька І.А.* Аналіз податкового навантаження та його вплив на стан економіки України : зб. наук. пр. / Економічні науки. — Серія : Облік і фінанси. — Луцьк : ЛНТУ. — 2013. — Вип. 10 (37). — Ч. 1. — С. 247–255.

References

1. Vakhnovs'ka N.A. *Podatkovi kodeksi v konteksti reformuvannya podatkovoi systemy Ukrainy* [Tax code in the context of the reformation of Ukraine's tax system]. *Ekon. Forum — Econ. Forum*, 2011, No. 1, pp. 23–28 [in Ukrainian].
2. Vyshnevs'kyi V.P. *Opodatkovannya v Emerdzhentnii Ekonomitsi: Teoretychni Zasady i Napryamy Polityky* [Taxation in the Emergent Economy: Theoretical Principles and Directions of the Policy]. Donets'k, Inst. of Econ. Industry of the NASU, 2012 [in Ukrainian].

3. Efymenko T.I. *Aktual'ni pytannya suchasnykh strategii reformuvannya podatkovykh system* [Actual questions of the modern strategies of reformation of tax systems]. *Finansy Ukrainy – Ukraine's Finances*, 2013, No. 3, pp. 7–26 [in Ukrainian].
4. Ivanov Yu.B., Tyshchenko O.M., Davyskiba K.V. et al. *Regulyatyvnyi Potentsial Podatkovoï Systemy Ukrainy, za red. Yu.B. Ivanova* [Regulative Potential of Ukraine's Tax System], edited by Yu.B. Ivanov. Kharkiv, KhNEU, 2009 [in Ukrainian].
5. Kalinesku T.V. *Optymistychne opodatkovannya* [Optimistic taxation]. *Chasop. Ekon. Reform – Zh. of Econ. Reforms*, 2011, No. 2, pp. 41–46 [in Ukrainian].
6. Oleinikova L.G. *Vplyv polityky v sferi opodatkovannya na stan derzhavnykh finansiv, v: Problemy Teorii ta Metodologii Bukhgalters'kogo Obliku, Kontrolyu i Analizu* [Influence of the policy in the taxation sphere on the state of state's finances, in: Problems of Theory and Methodology of Accounting, Control, and Analysis]. Zhytomyr, 2011, Iss. 1 (19), pp. 254–262 [in Ukrainian].
7. Yurii S., Krysovatyi A., Koshchuk T. *Suchasni Tendentsii Rozvytku Evropeis'kogo Opodatkuvannya ta Novitnya Paradygma Podatkovoï Polityky v Ukraini* [Modern Tendencies of Development of the European Taxation and a Novel Paradigm of the Tax Policy in Ukraine]. Ternopil', TNEU, 2010 [in Ukrainian].
8. Yaroshenko F.O. *Reformuvannya podatkovoi systemy Ukrainy v konteksti pryinyattya Podatkovogo kodeksu* [Reformation of Ukraine's tax system in the context of the approval of Tax Code]. *Finansy Ukrainy – Ukraine's Finances*, 2010, No. 7, pp. 3–21 [in Ukrainian].
9. Marchenko V.M. *Zovnishni factory samoorganizatsii molochnoi galuzi promyslovosti, v: Problemy Pidvyshchennya Efektyvnosti Infrastruktury* [External factors of self-organization of the milk branch of the industry, in: Problems of Enhancement of Infrastructure's Efficiency]. Kyiv, NAU, 2010, Iss. 27, pp. 189–199 [in Ukrainian].
10. Marchenko V.M. *Metodologiya Samoorganizatsii Zluttya ta Poglynannya i Dosyagnennya Synergetychnogo Efektu v Korporatsiyakh Molochnoi Promyslovosti, avtoref. dis. ... d-ra ekon. nauk* [Methodology of the Self-Organization of Merging and Absorption and the Attainment of a Synergetic Effect in Corporations of the Milk Industry], Author's abstract of Doctoral degree thesis (Econ. Sci.). Kyiv, Nat. Univ. of Food Techn., 2011 [in Ukrainian].
11. Likhonosova G.S. *Kontseptsiya samoorganizatsii pidpnyemstva* [The conception of enterprise's self-organization]. *Visnyk Khmel. Nats. Univ. – Bull. Khmel. Nat. Univ.*, 2010, Vol. 1, No. 4, pp. 68–73 [in Ukrainian].
12. Likhonosova G.S. *Modelyuvannya povedinky pidpnyemstva v protsesi samoorganizatsii* [Simulation of enterprise's behavior in the process of self-organization]. *Ekon. Visnyk Donbas. – Econ. Bull. Donbas*, 2011, No. 1 (23), pp. 197–202 [in Ukrainian].
13. Kashuba Ya.M. *Vydy ta formy samoorganizatsii pidpnyemnytstva v ekonomitsi znan', v: Suchasni Problemy Ekonomiky i Menedzhmentu. Tezy Dopovidei Mizhnarodnoi Naukovo-Praktychnoi Konferentsii, L'viv, 10–12 lystopada 2011 r.* [Types and forms of business' self-organization in the economy of knowledge, in: Modern Problems of Economy and Management. Abstracts of Reports at the Intern. Sci.-Pract. Confer., Lviv, Nov. 10–12, 2011]. Lviv, Lviv Polytechn., 2011, pp. 541–542 [in Ukrainian].
14. Zaitseva O.I. *Vybir gnuchkykh strategichnykh metodiv upravlinnya pidpnyemstvamy na osnovi vykorystannya ikh zdibnostei do samoorganizatsii* [Choice of flexible strategic methods of management of enterprises on the basis of the use of their abilities to the self-organization]. *Visn. Kyiv Nats. Univ. Tekhn. ta Dyz. – Bull. Kiev Nat. Univ. Techn. end Design*, 2014, No. 1, pp. 206–215, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknutd_2014_1_32.pdf [in Ukrainian].

15. Smolkin A.M. *Menedzhment: Osnovy Organizatsii* [Management: Foundations of Organization]. Moscow, INFRA-M, 1999 [in Russian].
16. Proskura K.P., Kapustyan O.M. *Metodologichni zasady podatkovogo administruvannya* [Methodological principles of tax administration]. *Aktual. Probl. Ekon. — Actual Probl. Econ.*, 2012, No. 10 (136), pp. 195–202 [in Ukrainian].
17. Kalinesku T.V., Korets'ka-Garmash V.O., Demydovych V.V. *Administruvannya Podatkiv* [Tax Administration]. Kyiv, Center of Educ. Liter., 2013 [in Ukrainian].
18. Il'yashenko V.A. *Udoskonalennya systemy administruvannya podatkovykh platezhiv do derzhavnogo byudzhetu, v: Efektyvna Ekonomika* [Improvement of the system of administration of tax payments to state's budget, in: Efficient Economy]. Dnipropetrovs'k, Dnipr. Agrar.-Econ. Univ., 2013, Iss. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1953> [in Ukrainian].
19. Proskura K.P. *Kompleksne otsinyuvannya efektyvnosti podatkovogo administruvannya v Ukraini, v: Ekonomichni Analiz* [Complex evaluation of the efficiency of the tax administration in Ukraine, in: Economic Analysis]. Ternopil', Ekonomichna Dumka, 2013, Vol. 14, No. 1, pp. 330–340 [in Ukrainian].
20. Zhygalenko O.V. *Efektyvnist' Podatkovogo Kontrolyu v Ukraini, avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk* [Efficiency of the Tax Control in Ukraine], Author's abstract of Cand. degree thesis (Econ. Sci.). Kyiv, 2009 [in Ukrainian].
21. Gaiduts'kyi P. *Podatkova reforma — vyklyk dlya Ukrainy* [Tax reform — a challenge for Ukraine]. *Dzerkalo Tyzhnya. Ukraina — Week's Mirror. Ukraine*, 2014, No. 1, available at: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/podatkova-reforma-viklik-dlya-ukrayini-_.html [in Ukrainian].
22. Konovalova O.V., Lohvyts'ka I.A. *Analiz podatkovogo navantazhennya ta iogo vplyv na stan ekonomiky Ukrainy, v: Ekonomichni Nauky. Seriya Oblik i Finansy* [The analysis of a tax load and its influence on the state of Ukraine's economy, in: Economic Sciences. Ser. "Account and Finances"]. Luts'k, LNTU, 2013, Iss. 10 (37), Pt. 1, pp. 247–255 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13 лютого 2015 р.
